

Universiteit
Leiden

The Netherlands

'Een wet van meedoen voor Perzen'

Warnaar, M.

Citation

Warnaar, M. (2020). 'Een wet van meedoen voor Perzen'. *Zemzem. Tijdschrift Over Het Midden-Oosten, Noord-Afrika En Islam*, 2, 110-129. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3717075>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3717075>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

‘Een wet van meedoen voor Perzen’¹

Hoe Nederlandse jeugd bijdroeg aan de Witte Revolutie

Maaïke Warnaar

Nadat het Iraanse dorp Dousadj (Dozaj) tijdens de aardbeving van Buin Zahra van 1 september 1962 volledig was verwoest, zette kroonprinses Beatrix met haar Europese Werkgroep (EWG) een hulpactie op touw. In alle uithoeken van Nederland kwamen jongeren in actie om het dorp te herbouwen. En met succes: in het najaar van 1963 namen de inwoners hun intrek in hun volledig nieuwe dorp. Hoe was het mogelijk dat Nederlandse jongeren in de bergen van Iran, binnen een aantal maanden tijd, een volledig nieuw dorp uit de grond stampten? Maaïke Warnaar betoogt dat, om het succes van de Actie Dousadj te begrijpen, we een duik moeten nemen in de berichtgeving rondom de actie. Daarbij valt niet alleen op wat over Dousadj en Perzië werd gezegd, maar ook wat er werd verzwegen.

De zomer van 1963

Wie de Nederlandse kranten van de zomer van 1963 openslaat, leest steeds weer over de Actie Dousadj: de jongerenactie voor een Perzisch dorp. Dousadj was na de aardbeving van Buin Zahra verwoest. Nu, een halfjaar later, werden overal in Nederland activiteiten georganiseerd om herbouw van het dorp mogelijk te maken: een ballonnenwedstrijd in Sittard, een bonte avond in Epen, broodjesverkoop in Heerenveen, een cabaretavond in Wittemeen, een sokkenbal in Jubbega, een teenagershow in Hoek van Holland, een toneelavond in Mildam en een voetbaltoernooi in Breukelen, om maar wat voorbeelden te noemen.² Wat bracht deze jongeren op de been voor een onbekend dorp in het verre Iran? Dat had alles te maken met de berichtgeving rondom de Actie Dousadj. Door de verbeelding van het verre Perzië als arm en hulpbehoevend kregen

plichtsgetrouwe Nederlandse vrijwilligers de indruk iets wezenlijks te kunnen betekenen voor hun minderbedeelde Iraanse medemens. In werkelijkheid was de Actie Dousadj een verlengstuk van de Witte Revolutie van de sjah, waarmee hij zijn despotisme ook op het platteland zou doen gelden.

De Witte Revolutie van sjah Mohammad Reza Pahlavi werd door de Iraanse regering gepropageerd als alternatief voor een rode revolutie. Met ‘rood’ werd zowel bloedige strijd als communisme bedoeld. De Witte Revolutie was in feite geen revolutie, maar een hervormings- en ontwikkelingsprogramma waarvoor met name westerse expertise werd ingewonnen. Het achtergestelde Iran zou middels de Witte Revolutie weer de grote beschaving worden die het in potentie was. Geweld bleef ondanks de vredelievende benaming van het programma niet achterwege. In juni 1963, het jaar van de Actie Dousadj, leidde de onvrede over de Witte Revolutie tot bloedige confrontaties tussen het leger en de demonstranten. Dit bloedvergieten had een blijvende impact en wordt in Iran nog ieder jaar herdacht als ‘de gebeurtenissen van 15 khordad’. De directe aanleiding tot de protesten was de arrestatie van geestelijke en oppositieleider Ruhollah Khomeini, die zich fel uitliet over de sjah en zijn Witte Revolutie – dezelfde Khomeini die vijftien jaar later vanuit zijn ballingschap in Parijs de centrale figuur zou worden in de Iraanse Revolutie. Voor de Nederlandse kranten, regionaal en landelijk, waren deze ontwikkelingen bijzaak. Modernisering ging nu eenmaal gepaard met tegenstand, schreven de kranten hier. Niet de Iraanse ongenoegens maar de Actie Dousadj kreeg volle aandacht.

Het leed van de inwoners van Dousadj na de aardbeving van Buin Zahra werd in de communicatie van de ewg breed uitgemeten. Daarbij valt op hoe de werkgroep een beroep deed op de morele plicht van Nederlandse jongeren om als welvarende Europeanen hun minderbedeelde medemensen bij te staan. Prinses Beatrix zelf opende de actie tijdens een landelijke televisie-uitzending over Dousadj op 29 april 1963. Ze deed dat met de volgende woorden:

Wij worden allemaal overstelpt met het leed van anderen overal ter wereld. We zien de vreselijkste tragedies van armoede, honger, ziekte en rampen. Het komt tot ons, misschien in het klein of meer verholen in ons dagelijks leven, in het groot stormt het op ons af door kranten, radio, film en televisie. Er is veel nood om ons heen. Maar wat zouden we er ook veel aan kunnen doen als we maar wisten hoe.³

*Het achtergestelde
Iran zou weer een
grote beschaving
worden*

Afb. 1: De locatie van het dorp Dousadj in Iran. Bron: Google Maps

In deze uitzending introduceerde Prinses Beatrix de Actie Dousadj als een manier waarop Nederlandse jongeren zich op een verantwoorde manier konden inzetten voor mensen in nood. Het doel van de actie was om in een maand tijd voldoende geld in te zamelen voor de bouw van 118 boerderijen, een school, dorpshuis, badhuis en een moskee. Het dorp moest voor de winter zijn herbouwd.

Het duurde even voordat de Actie Dousadj echt op gang kwam. Een maand na de start was de beoogde één miljoen gulden nog lang niet binnen. Nadat de actie was verlengd, spraken de kranten met trots over de grote inzet van de Nederlandse jeugd: ‘Bolsward bracht f 2500,- bijeen voor Dousadj’;⁴ ‘Momenteel is het reeds zo, dat bijna de gehele bevolking van Valkenburg is ingeschakeld’;⁵ ‘Een grote beweging in het Drentse gewest is merkbaar’;⁶ ‘Rotterdam verzamelde al f 40.000,- voor Dousadj en de slotavond komt nog’.⁷ Het geld dat ingezameld moest worden, werd volgens de media bijeengebracht ‘vrijwel uitsluitend door de Nederlandse jeugd’⁸ en Dousadj werd ‘het dorp, dat door Nederland wordt herbouwd’.⁹ Terwijl de Nederlandse jeugd geld inzamelde, werkte een groep van ongeveer dertig Europese vrijwilligers, waaronder acht Nederlanders, in Dousadj aan de herbouw. De Nederlandse media hield het thuisfront op de hoogte van de ontwikkelingen in het verre Dousadj. ‘Dousadj herrijst met rugpijn en moeite’, kopte *Het Vrije Volk* eind juli.¹⁰ Er was veel lof voor de

vrijwilligers en het project. Ze werkten met onverflauwde ijver en toewijding, zo schreef het *Algemeen Handelsblad*.¹¹ In een filmreportage op de nationale televisie zei Aad van den Heuvel: ‘Het is hartveroverend hoe deze Europese jeugd een zware taak in de beste verstandhouding volbrengt.’¹² Het sprak tot de verbeelding, Europese jongeren die klussen opknaptten voor eenvoudige Perzen. Ook in Iran zelf als we de berichtgeving moeten geloven. ‘Men heeft in landen als Perzië nooit Europeanen aan dergelijk werk gezien, eigenlijk. Een Europeaan was iemand die leiding gaf en niet iemand die ook ondergeschikte karweitjes opknaptte,’ vertelt een Nederlandse vrijwilliger.¹³

De communicatie van de ewg over de actie Dousadj schetste een beeld van het dorp als een nietige, hulpbehoevende gemeenschap waarin grote armoede heerste. Het lag buiten het gebied dat door de Iraanse regering werd geholpen en zou verloren zijn zonder onze hulp. Van de inwoners van Dousadj zelf werd weinig verwacht. In de actiekraant, onder een foto van een ingestort huis, stond: ‘De bewoners van Dousadj wachten op ons om hen te helpen hun huizen te herbouwen.’¹⁴ Ook de nationale kranten schrijven over de inwoners van Dousadj als arm en hulpeloos. Zo worden de bewoners soms letterlijk ‘apathisch’ genoemd,¹⁵ en in ieder geval zouden ze een sterke behoefte aan sturing hebben.¹⁶ De kranten leggen er de nadruk op dat dankzij de hulp van de Europeanen de huizen van betere kwaliteit zouden zijn dan wanneer ze door de bewoners alleen zouden worden herbouwd.¹⁷ Dat betekent in ieder geval dat de woningen ‘toch groter en praktischer ingericht [zijn] dan de lemen woningen in het oude Dousadj’¹⁸ en bovendien dat ze ‘beter ingericht en vooral deugdelijker geconstrueerd’ zijn.¹⁹

Als we de berichtgeving moeten geloven, dan waren de inwoners van Dousadj verloren zonder de Nederlandse inzet. Maar het beeld dat de inwoners voor de wederopbouw van hun dorp hulp van buitenaf nodig hadden, is onterecht. ‘Hoewel het geen eenvoudige taak was, kon men in feite binnen enkele dagen de eigen woning repareren. De benodigde bouwmaterialen kostten niets,’ schreef ruraal socioloog Benno Sternberg-Sarel in zijn artikel over de herbouw van Dousadj. ‘Zelfs wanneer een huis van de grond af moest worden herbouwd, kon een familie die gezond van lijf en leden was dat in twee of drie weken voor elkaar krijgen. In zoverre zelfs, dat de dorpen waarin de bevolking het initiatief tot herbouw nam (zonder hulp van buitenaf) sneller waren herbouwd dan de andere.’²⁰ Met andere woorden, in tegenstelling tot de suggestie die werd gewekt, was de ewg niet actief in Dousadj vanwege een humanitaire noodzaak. Dat de inzet van de ewg desondanks opportuun was, had te maken

*De bewoners worden
soms letterlijk ‘apathisch’
genoemd*

Afb. 2: Slotavond Aktie Dousadj in Rivierhal te Rotterdam. Foto: Winfried Walta, Nationaal Archief/Anefo

met ontwikkelingen van sociaal-politieke aard: de actie paste naadloos binnen de Witte Revolutie van de sjah.

Landhervormingen waren tijdens de Actie Dousadj al in volle gang. Na de aardbeving van 1962 in Buin Zahra werden die aansluitend op de noodhulp doorgevoerd. Deze hervormingen dienden ter ondermijning van de macht van grootgrondbezitters en versterking van de positie van de sjah. Voor alle duidelijkheid: ze waren dus niet het gevolg van een beweging van onderdrukte boeren tegen despotische grootgrondbezitters. In Dousadj was de houding van de dorpingen ten opzichte van de plaatselijke grootgrondbezitter zelfs relatief positief. Hij nam zijn taak als beschermheer serieus en bemiddelde wanneer het ging om administratieve zaken of bij het zoeken naar werk. Nu zijn positie was komen te vervallen, ontstond er een nieuwe sociaal-economische scheidslijn in het dorp: de voormalige pachters werden nu zelf grondbezitters, maar de voormalige landarbeiders kregen geen land en verloren bovendien hun baan.²¹ De Nederlandse kranten waren niet op de hoogte van deze situatie, maar kopieerden het discours van het Iraanse regime. De kranten schreven over Dousadj als ‘enigszins beschaafd’ ten gevolge van die hervormingen.²² Deze eerste ‘verbeteringen’ vergemakkelijkten het werk van de ewg, vonden de kranten, want zo waren de dorpingen tenminste een beetje ‘aangepast’. In werkelijkheid

waren de sociale structuren in Dousadj vernietigd en werd het dorp binnen de invloedssfeer van de sjah en zijn Witte Revolutie getrokken. De van buiten opgelegde herbouw bestendigde deze ontwikkeling.

De Teheraanse studenten die zich naar Dousadj begaven, waren zich bewust van de nadelige effecten van de opgelegde veranderingen. Zij meenden dat de inwoners van Dousadj – met name de werkloze landarbeiders – alle reden hadden om zich te verzetten tegen de Iraanse regering. Hun deelname aan het herbouwproject in Dousadj gaf de studenten de gelegenheid om hun revolutionaire gedachtegoed over te brengen op de dorpsbewoners met wie ze samenwerkten. De tweeëntwintigjarige Behzad Nabavi, bijvoorbeeld, was coördinator van de groep studenten.²³ Een bekende naam: Nabavi kreeg later een belangrijke rol in het verzet tegen de sjah en werd na de revolutie een invloedrijke ideoloog binnen het nieuwe islamitische regime. Zo leidde hij de onderhandelingen met de Verenigde Staten tijdens de gijzelingscrisis van 1979-80. Ook Hassan Habibi, zesentwintig jaar oud en na de revolutie medeauteur van de Iraanse grondwet, was betrokken bij de activiteiten in Dousadj als begeleider van onderzoeksstudenten. Het is vermoedelijk een van deze twee, Habibi of Nabavi, die aangehaald wordt in het artikel van Sternberg als de auteur van een pamflet dat studenten oproept om jongeren in stad en platteland te verenigen om de ongelijke machtsrelaties aan de kaak te stellen.²⁴ In het begin van het project zongen de Teheraanse studenten onderweg van het kamp naar het dorp strijdliederen. Toen ze ontdekten dat de dorpingen niet op dezelfde golflengte zaten, gingen ze over op onderwijs van de dorpingen. Zonder veel resultaat: de Teheraanse studenten waren niet in staat de verschillen tussen de stedelingen en dorpingen te overbruggen.²⁵ Nog niet, in elk geval.

*Nederlandse kranten
kopieerden het discours
van het Iraanse regime*

Verloren glans

De Actie Dousadj bracht niet genoeg geld op, maar kon en mocht niet mislukken. De kroonprinses zelf had zich er immers mee verbonden. Beatrix was bekend geraakt met het rampgebied tijdens haar bezoek aan Iran in het najaar van 1962. De heropbouw van Dousadj was het eerste project van de Europese Werkgroep, die begin 1963 door Beatrix en een aantal van haar getrouwen werd opgericht. Toen de inkomsten onvoldoende bleken om de herbouw van Dousadj op korte termijn te realiseren, zorgde Beatrix' betrokkenheid voor de nodige inkomsten. Steracteur Charlton Heston lunchte in juni 1963 met Beatrix²⁶ en verkocht tijdens de première van de film *55 Dagen in Peking* 'steentjes voor

Dousadj'. In juli 1963 doopte Beatrix een olietanker die bij Verolme van de helling ging, en daarbij schonk dhr. Verolme haar een envelop met inhoud voor 'Uw dorp'.²⁷ Ook de directeur van Madurodam was bijzonder bereidwillig om steun te verlenen aan de actie, naar eigen zeggen 'omdat de Prinses zich met zoveel enthousiasme inzet'.²⁸ Beatrix' betrokkenheid was zo groot dat, toen zij in 1963 opnieuw Iran bezocht in het kader van het staatsbezoek van haar ouders aan Iran, zij het dorp Dousadj aandeed (afb. 3).

Van het bezoek van Beatrix aan Dousadj werd uitgebreid verslag gedaan in de Nederlandse kranten en op televisie. Pas naar aanleiding van deze berichtgeving ontstond er in Nederland iets van bewustzijn over de sociaal-politieke werkelijkheid van Iran en verloor de actie iets van haar glans. Het programma van het staatsbezoek had daar alles mee te maken. De Nederlandse koninklijke familie bezocht naast het rampgebied onder meer een tentoonstelling van buitengewoon kostbare Iraanse kroonjuwelen. De pracht en praal van het Iraanse hof werd ook in andere programmaonderdelen breed uitgemeten. Juist die beelden zorgden voor verbolgenheid bij het Nederlandse publiek. Tijdens de slotavond van de actie in Rotterdam zei een cynische bezoeker: 'Als ze een van die Perzische kroonjuwelen hadden verkocht, hadden ze tien dorpen kunnen bouwen.'²⁹ Eenzelfde bezwaar klonk in *Vrij Nederland*: 'Als men de miljoenen die één zo'n "diamant als een okkernoot" zou opbrengen, vergelijkt met het geld dat de hele uitgebreide Actie voor de herbouw van Dousadj hier heeft opgebracht, zou men er ook wel triest van worden.'³⁰ 'Zo zijn er meer buitensporigheden in dat land,' vulde een ingezonden brief in *Het Vrije Volk* aan, 'die zeker, gezien de levensstandaard van het gewone volk, niet verantwoord zijn.'³¹ Deze kritische noten legden de vinger op de zere plek. Niet alleen was de kloof tussen arm en rijk in Iran groot, de afstand zou in de context van de Witte Revolutie nog verder groeien. De excessieve rijkdom van de sjah, gecontrasteerd met die van het gewone volk, was een belangrijke aanleiding tot de revolutie van 1979.

De Actie Dousadj kon en mocht niet mislukken

En toen?

De kritieken, hoe terecht ook, werden op de langere termijn weer vergeten. Dousadj werd en wordt herinnerd als het dorp dat dankzij de inzet van de Nederlandse jeugd werd herbouwd.³² Toch valt er over de Nederlandse bijdrage aan de herbouw van Dousadj veel meer te zeggen. Het haast nekolonialistische discours, waarin Nederland de 'redder' was en de Iraanse dorpsbewoner

Afb. 3: Prinses Beatrix in Dousadj. Foto: Ge van der Werff. Bron: ANP PHOTO 1963

hulpeloos en afhankelijk, sloot naadloos aan bij de idealen van de Witte Revolutie van de sjah: een moderniseringsprogramma naar westers model dat lang niet zo populair was als de sjah ons wilde doen geloven. Dousadj, waar een deel van de bevolking van de ene op de andere dag werkloos was geworden, waar een westerse organisatie werd uitgenodigd om een dorp te herbouwen en waar Teheraanse studenten probeerden hun linkse gedachtegoed aan de man te brengen, gaf een inkijk in ontwikkelingen in Iran op landelijke schaal. Het ongenoegen dat onder andere in Dousadj werd gezaaid, groeide verder uit, totdat het in 1979 de val van de sjah betekende. Vanwege de nadruk in de Nederlandse berichtgeving op de opofferingsgezindheid van de Nederlandse jeugd enerzijds en de belofte van Iraanse modernisering anderzijds, werd over het hoofd gezien dat de herbouw van Dousadj een machtsinstrument was in de handen van de sjah. Zo werd het mogelijk dat de Nederlandse jeugd een bijdrage leverde aan de Witte Revolutie van Mohammad Reza Pahlavi.

De pracht en praal van het Iraanse hof zorgden voor verbolgenheid

Maaïke Warnaar (PhD, University of St Andrews 2012) is universitair docent bij de afdeling Perzische en Iraanse Studies aan de Universiteit Leiden. Haar onderzoek naar Nederland-Iranrelaties wordt mogelijk gemaakt door nwo-financiering (Veni).

Noten

- 1 Een veel gehoorde kreet rondom de Actie Dousadj. Bijvoorbeeld: 'Wet van meedoen voor Perzen', *De Telegraaf*, 17 mei 1963.
- 2 Verzameld uit de berichtgeving in de landelijke dagbladen via Delpher.nl.
- 3 Actie Dousadj, *Integrale uitzending* (1), 29 april 1963. Instituut voor Beeld en Geluid, geraadpleegd op 6 september 2017.
- 4 'Bolsward bracht f 2500,- bijeen voor Dousadj', *Leeuwarder Courant*, 15 juli 1963.
- 5 'Valkenburg: Driedubbele actie voor Dousadj', *Limburgs Dagblad*, 22 augustus 1963.
- 6 'Drentse jeugd zet zich in voor Dousadj', *De Telegraaf*, 20 September 1963.
- 7 'Rotterdam verzamelde al f 40.000,- voor Dousadj en de slotavond komt nog', *Het Vrije Volk*, 11 oktober 1963.
- 8 'Prinses is blij naar Dousadj te gaan', *De Telegraaf*, 6 september 1963.
- 9 'Valkenburg'.
- 10 'Dousadj herrijst met rugpijn en moeite', *Het Vrije Volk*, 23 juli 1963.
- 11 'Dousadj is nu half klaar', *De Telegraaf*, 6 september 1963.

- 12 Actie Dousadj, *Integrale uitzending* (II), 1 juli 1963. Instituut voor Beeld en Geluid, geraadpleegd op 6 september 2017.
- 13 Actie Dousadj, *Integrale uitzending* (I).
- 14 *Actieboek Actie Dousadj*, 9. Persoonlijk archief Frans Alting von Geusau.
- 15 Bijvoorbeeld: 'Daar herrijst het dorp in de woestijn', *De Telegraaf*, 27 juni 1963.
- 16 'Dousadj is nu half klaar.'
- 17 'Europese jongeren willen zich echt verdienstelijk maken', *De Tijd*, 8 juni 1963.
- 18 'Dousadj, amechtig dorp in barre woestijn', *Limburgs Dagblad*, 1 oktober 1963.
- 19 'Prinses Beatrix weer voor TV', *De Telegraaf*, 27 juni 1963.
- 20 Benno Sternberg-Sarel, 'Dousadj, un essai de coopération dans un village Iranien', *Cahiers Internationaux de Sociologie* (1968), 165. Engelse vertaling door David Palmer (2018).
- 21 Sternberg-Sarel, 'Dousadj', 163.
- 22 'Haarlemse fotograaf werkte in Dousadj', *Het Vrije Volk*, 1 juni 1963. Zie ook: 'Europese jongeren'.
- 23 E-mail van 3 juni 2018 van David Palmer aan de auteur. David was vrijwilliger in Dousadj in 1963.
- 24 Sternberg-Sarel, 'Dousadj', 160-161.
- 25 *Ibid.*, 167.
- 26 'Lunch met prinses', *De Telegraaf*, 19 juni 1963.
- 27 'Allergrootste tanker ter doop gehouden', *De Telegraaf*, 5 juli 1963.
- 28 'Madurodam doet een duit in het fonteintje', *De Telegraaf*, 17 juli 1963.
- 29 'Straling', *Het Vrije Volk*, 24 oktober 1963.
- 30 'Elders geknipt – Bezoek', *Friese Koerier*, 17 oktober 1963 (oorspronkelijk uit Vrij Nederland).
- 31 'Luister eens, Zamora', *Het Vrije Volk*, 16 oktober 1963.
- 32 Bijvoorbeeld: <https://anderetijden.nl/aflevering/475/Iran-Springschoenen> (voor het laatst geraadpleegd op 18 september 2019) en R. Emsalem, D.W. Furman en J. Buisman, *Zuid-Azië en het Nabije Oosten* (Amsterdam: De Geïllustreerde Pers, 1960).